=door Jos de Roo=

Liefdevolle biografie van Cola Debrot

Jaap Oversteegen:

"Ik had hem zoveel willen vragen"

"Wat brengt je ertoe om tien jaar met het leven van één man bezig te zijn, heb ik me wel eens afgevraagd", zegt Jaap Oversteegen tegen me, als hij me uitlaat na een middag praten over Colá Debrot. En hij preciseert met nadruk: "Dat is een kwart van je leven!" Met een afwezige blik: "Suus en ik hielden van hem en van Estelle. Hij was zo bijzonder... Er zijn maar weinig mensen bij wie je een jaar na hun dood bij bepaalde gebeurtenissen denkt: kon ik maar bellen om te horen hoe hij erover denkt. Bij hem had ik dat. Ik had hem nog zoveel willen vragen.."

Mij weer ziend: "Toen ik dat eens tegen Pierre Dubois zei, bleek hij dat gevoel ook te hebben." Weer in zichzelf terugkerend: "Ik wilde me in hem verdiepen, hem helemaal leren kennen. En daardoor mezelf natuurlijk ook. Dat had ik eerst in het voorwoord gezet, maar ik heb het geschrapt, want het zou pedant overkomen. Vreemd eigenlijk: ik ben veel feiten over hem te weten gekomen, maar hoe dichter ik hem naderde, hoe ongrijpbaarder hij werd."

Het eerste deel van de biografie, *In het schuim van grauwe wolken. Het leven van Colá Debrot tot 1948* is 543 bladzijden dik. Het tweede deel verschijnt omstreeks augustus en behandelt Debrots leven vanaf 1948. Hoe komt het dat de biografie zo dik is geworden? Oversteegen meesmuilt aan het begin van het gesprek een beetje: "Dat is niet mijn schuld, maar die van Colá Debrot. Het is begonnen met een plan voor 350 à 400 bladzijden, maar op een gegeven ogenblik merkte ik, dat ik dat leven niet heb gemaakt en het zijn eigen ritme heeft gehad. Als ik dat verstoor door de manier waarop ik erover schrijf, dan gaat het fout. Alles bleek zijn eigen lengte te hebben. Het klinkt een beetje hulpeloos en dat is het ook wel op dat punt: ik had het niet meer in de hand."

De biografie van Oversteegen over Debrot biedt veel meer dan een levensverhaal: hij geeft ook analyses van het literaire werk, de ontwikkeling van zijn denkbeelden, de ontvangst door de literaire kritiek en een beeld van de omgeving waarin Colá verkeert. "Het zijn factoren die ik niet weg kon laten. Ik had het plan over het werk uiterst kort te zijn, maar op een gegeven moment merk je, dat hij zichzelf daarin op een wijze bloot geeft, die heel essentieel is en waar geen vervanging voor is. De moeilijkheid is, dat je dat dan niet moet omzetten in biografische feiten, maar dat je de relatie moet laten zien tussen deze zelfexpressie in de literatuur en wat er in dat leven is gebeurd."

"De boeken heb ik eigenlijk niet geanalyseerd, want dan had ik nog een boek kunnen schrijven, maar ik heb wel vrij gedetailleerd over die boeken geschreven, voorzover ze voor drie dingen van belang waren: voor de ontwikkeling van zijn opinie over het bestaan, voor zijn literaire opvattingen, wat nou eenmaal een tingen, wat nou eenmaal een aspect van zijn persoonlijkheid is dat hijzelf ook zeer belangrijk vond, en voor de vraag in hoeverre hij van levensfeiten gebruik maakte in dat literaire werk."

VADER

Een voorbeeld van het laatste is de bespreking van het gedicht *Buiten bereik*, waarin de ik-figuur iemand in de maanlicht door kamers hoort dwalen. Oversteegen over de autobiografische achtergrond van dit gedicht: "Zijn vader leed aan slapeloosheid en dwaalde dan door het huis. Dat is de directe achtergrond van het dwalen door de kamers. Het staat vast, dat dat zo is. Maar als je het gedicht leest, zoals het in *Forum* werd gepubliceerd en je weet niets van die achtergrond, dan gaat het een gedicht worden dat over iets heel anders lijkt te gaan: over een of andere geheimzinnige macht. Je zou bijna zeggen: over een teruggekeerde dode. Maar zijn vader was op dat moment nog levend, zodat er geen sprake is van een teruggekeerde dode."

"Debrot heeft zich dat natuurlijk heel goed gerealiseerd. Hij gebruikt dus wel zo'n aanleiding in de werkelijkheid, maar hij trekt het gedicht daar als het ware los van. Hij maakt er iets anders van, iets wat een algemenere gelding of kracht heeft, maar voor iemand die het weet, is deze mogelijkheid er ook. Het gaat trouwens later pas *Buiten bereik* heten, als hij het opnieuw publiceert. Aanvankelijk stond er gewoon *Gedicht* boven. *Buiten bereik* plaatst hij zelfs in een bundel die betrekking heeft op een zeventiende eeuwse Toledaanse Spanjaard. Dan moet je je dus voorstellen dat het gaat over een figuur uit het leven van die Spanjaard. Zo raakt het helemaal ver af van het persoonlijke leven van Debrot."

"Dat is in al zijn werk. Hij schrijft sommige gedichten in het begin in de ik- of de wij-vorm en dat wordt later de zij-vorm. Dat ontpersoonlijken is een vaste eigenschap in zijn poezië." Ontpersoonlijken is een term die heel vaak voorkomt in de biografie, bij voorbeeld ook bij de bespreking van *Mijn zuster de negerin*. Oversteegen wijst erop, dat men op de Antillen schande sprak van het boek, omdat men de ontpersoonlijking niet zag. "Het grappige is dat je je kunt afvragen hoeveel mensen er geweest zullen zijn die het gelezen hebben. Ik kon daar niet achter komen. Er zijn voorzover ik kon achterhalen maar vijf exemplaren naar het eiland toegegaan, maar die kunnen natuurlijk van hand tot hand gegaan zijn."

FAMILIERODDEL

"Men las het als familieroddel. Mijn vrouw en ik hebben een jaar of vijf geleden nog een oude dame gesproken, die buitengewoon op Debrot was gesteld, hartelijk over hem praatte, het een mooi verhaal noemde, maar ze zei: "Hij had het zijn ouders niet mogen aandoen." Het werd dus helemaal biografisch gelezen. Ze las erin dat zijn vader een buitenechtelijk kind verwekt zou hebben. Nou heeft Debrot daar wel een beetje sturend in gewerkt door bij voorbeeld de moeder van de hoofdfiguur Frits Ruprecht de voor- guur Frits Ruprecht de voor- namen van zijn eigen moeder te geven en een paar andere gegevens met zijn eigen leven samen te laten vallen, maar aan de andere kant moest het voor Antillianen ook duidelijk zijn, dat de entourage in sommige opzichten niet helemaal Curaçao was, omdat er ook wel Bonaireaanse elementen in het verhaal zitten."

"Ik denk dat dit speciaal voor Antillianen was om het een beetje van de directe realiteit af te halen. Maar ja, niet-literaire mensen hebben de neiging om romans autobiografisch te lezen. Het is het probleem waar Du Perron zijn leven lang tegenop gelopen is en als mensen veel gebruik maken van autobiografische feiten, dan wordt het daardoor versterkt."

HARMONIEUS

De ouders van Debrot vormen samen de eerste polariteit, waar hij mee te maken heeft gehad. Oversteegen wijst niet alleen op hun verschillende afkomst, maar ook op hun karakter. "Ik heb ze niet gekend, dus ik ben afhankelijk van externe gegevens die er niet zo heel veel zijn. Colá zelf stelde dat zijn vader een typische protestantse Zwitser was: vlijtig. Hij had later een zeer grote bewondering voor de werkkracht en de plichtsbetrachting van de man, maar zijn vader was niet vrij van een zekere droogheid. Zijn moeder was Spaans, ze was Venezolaanse, maar in de termen van Debrot Spaans van temperament, van cultuur, een zeer verfijnde vrouw, elegant. Daar zitten twee werelden waar je je inderdaad van afvraagt, hoe ze bij elkaar zijn gekomen. En vooral: hoe zijn die bij elkaar gebleven op een wijze die volgens iedereen die ik erover heb gehoord, uitzonderlijk goed was."

Opvallend is dat het samengaan van tegengestelden in de levensopvatting en de literaire opvatting van Colá Debrot zo'n grote rol speelt. Dat trekt Oversteegen door naar de geborgenheid van het ouderlijk gezin. "Ik wil uitdrukkelijk niet zeggen dat het daar vandaan komt, die verklaringen zijn mij te simpel, maar het is wel zo, dat hij een model voor ogen heeft gehad van twee tegengestelde werelden die samenkomen en die een harmonieus resultaat opleveren, waarbij ze geen van beide inleveren. Zijn moeder was een heel krachtige figuur, het was geen ondergeschikte vrouw, ze had haar eigen positie. Zijn vader was een heel onafhankelijke man. Ze heel onafhankelijke man. Ze bleven zichzelf, de een werd niet ondergeschikt gemaakt aan het temperament van de ander. Er was geen kwestie van veranderen van persoonlijkheid."

Oversteegen beaamt dat Colá Debrot tegenstellingen ook in de Antilliaanse maatschappij ziet en niet zou willen missen. "Als hij spreekt over die tegenstellingen en over het karakter van zijn ouders stelt hij het misschien wel weg scherp, maar dat is dan juist omdat hij tegenstellingen zo graag beklemtoont, omdat ze vruchtbaar kunnen zijn. Daar vallen, als hij groot wordt, de manier waarop hij zijn ouders ziet en de manier waarop hij de maatschappij ziet samen."

"Hij heeft dat vanaf het begin ervaren als een wereld van zeer uiteenlopende personen en groepen. Zodra hij zich een beetje bewust ging worden — dat is begonnen op zijn vijftiende jaar — gaat hij spreken over die verschillende groepen en over de vormen van harmonie die er kunnen bestaan tussen groepen die zo tegengesteld zijn."

Dan is Debrot inmiddels in het Nederlandse Nijmegen, waar hij op zeventienjarige leeftijd een geloofscrisis doormaakt. Het lijkt eerst dat hij zich bekeert tot het Rooms-katholicisme maar vlak daarop wendt hij zich ervan af. Oversteegen: "Nou ga ik iets zeggen wat ik slechts bedekt in mijn boek schrijf. Ik denk dat het bewegen naar die Roomse kerk toe, een bewegen naar zijn moeder toe is, dat het een zoeken van zijn moeder is. Hij was heel eenzaam in Nijmegen, in bepaalde opzichten ook doodongelukkig, hoewel hij zich heftig ontwikkelde en daar heel gelukkig in was. Maar hij had geen echte vrienden, alleen een leraar die met hem optrok en die hem buitengewoon heeft geholpen."

"In die sfeer had hij behoefte aan iets wat in relatie stond met zijn moeder. Ik denk dat dat het zoeken naar de moederkerk is. Hij was niet echt protestant opgevoed, maar de familie ging naar de kerk. De moeder stond ook, heb ik gezien op Bonaire, als protestants ingeschreven, maar dat was ze niet, hoor. Het kan gewoon zijn dat een ambtenaar dacht: zo man, zo vrouw geen gelul. Ik denk dus dat het gaan naar het katholicisme zowel het zoeken naar diepere waarheden is, als het zoeken naar een emotionele geborgenheid."

GELOOFSCRISIS

Colá Debrot kwam op een Colá Debrot kwam op een bijzondere manier uit zijn geloofscrisis. "Toen ik zijn brieven erover las, en ik er helemaal verbluft over geweest. Het zoeken deed hij op zijn zeventiende jaar al typisch op z'n Debrots: grondig, systematisch, hij wilde weten. Hij ging praten met paters die ervaring hadden met de missie, dus met andere gebieden dan alleen maar Nijmegen, zodat hij terechtkwam bij de witte paters op de Heilige Land Stichting. Terwijl hij met een van de paters met wie hij erg bevriend raakte, in nauw contact stond, begon hij te twijfelen. Achteraf schiet je in de lach als je ziet, dat hij vanaf het begin al zegt, dat hij wel naar de katholieke kant gaat, maar dat hij bepaalde dingen niet hoeft te doen en er dispensatie voor krijgt. En al die dogma's en die bovennatuurlijkheden, ja, daar geloof ik natuurlijk helemaal niet in.

En het echte bestaan van Christus vind ik ook niet zo vaststaand. Dat is natuurlijk niet zo heel erg katholiek en niet zo heel erg christelijk. Maar er zit en hartstocht in dat zoeken die maakt dat het heel oprecht is."

"Maar goed, hij gaat duidelijk twijfelen. In die twijfel praat hij met die witte pater die zelf ook aan het twijfelen is of raakt door Colá, dat is niet uit de brieven op te maken. Colá gaat hem om een gegeven ogenblik weer opzoeken in de Heilige Land Stichting en dan is die man weg. Ze vertellen hem daar dat die man krankzinnig bleek te zijn en opgenomen is in Venray. Colá gaat eerst in Nijmegen met de jurist Van der Goes van Naters praten om te vragen of er iets aan te doen is, want hij gelooft niet dat die man gek geworden is. Van der Goes van Naters is zelf helemaal niet katholiek en hij wil, denk ik, de katholieken wel een hak zetten en belooft dat hij er achter heen zal gaan, maar Colá wil niet wachten. Hij fietst naar het gesticht bij Venray waar die man is opgenomen, maar daar wordt hij niet bij hem gelaten. Alleen de directeur ontvangt hem en zei: "Meneer Smulders is schizofreen." Debrot begrijpt niet eens wat hij bedoelt en dat wil hij hem ook niet uitleggen."

"Het is duidelijk, dat hij niets zal kunnen doen. Dan rijdt hij door naar Roermond, waar hij met de officier van justitie gaat praten om te kijken of er een onderzoek gedaan kan worden. Die officier zit daar in Roermond en cier zit daar in Roermond en denkt natuurlijk ook: met die kerk moet ik niet teveel gedonder hebben, dus hij zegt: "Ik ga over een paar maanden hier weg, dat moet je maar met mijn opvolger opnemen." Colá neemt dat ook niet en hij probeert het nog langs andere wegen. Hij is met Frederik van Eeden, de grote schrijver gaan praten, maar die doet of zijn neus bloedt en laat hem ook in de kou staan. Hij komt terug in Nijmegen en daar blijkt het te lukken aan Van der Goes van Naters om een onderzoek te krijgen van de kant van de inspecteur van het krankzinnigenwezen. De man wordt onderzocht op gerechtelijk bevel en het blijkt dat er niets aan de hand is en ze moeten hem uit het gesticht los laten."

"Dat doet dus een zeventienjarige die alles daarvoor in de steek laat, maar die daarna wel geweten heeft, dat hij met de kerk als instituut, dus met het katholicisme als uitgekristaliseerde wereld, niets te maken moet hebben. Daar heeft hij verder in zijn leven dan ook geen contact mee gehad."

"Maar hij is niet van zijn metafysische kant los geraakt, die is altijd aanwezig gebleven. En hij is ook niet, en dat vind ik misschien het meest bijzondere in het verhaal van zo'n zeventienjarige, een papenhater geworden. Hij bleef mensen beoordelen op wat ze waren, alleen die ene pater die hierbij betrokken was, haatte hij zo, dat hij naar eigen zeggen een poging heeft gedaan om hem te vermoorden."

HUMANISME

Zijn geloofsleven is na die crisis eclecticistisch geworden en gebleven, met langzamerhand een neiging naar het humanisme. Oversteegen aarzelend: "Ja, ja. Eclecticistisch? Ik zou eerder iets zeggen van pantheïstisch, het omvatten van dat wat voor hem de godsdiensten gemeen hadden, maar alle vormen van fanatisme werden toenemend voor hem verwerpelijk. Hij gaat later dingen zeggen over de eenzijdigheid die hij verwerpt, ook over het mohammedanisme en hij gaat zich steeds meer interesseren voor het boeddhisme en in praktische termen voor een heel persoonlijke vorm van humanisme. Ik zou zeggen dat hij vanaf ongeveer '37, '38 zich duidelijk in humanistische richting ontwikkelt."

Een heel belangrijke figuur in die eerste jaren in Europa was de neerlandicus J.C. de Joode. Oversteegen bewonderend: "Je zal zo'n leraar hebben! Een man die helemaal verder niet naar voren is gekomen. Hij heeft een paar onbelangrijke schoolboekjes geschreven. Over zijn persoonlijkheid ben ik eigenlijk weinig te weten gekomen, al ben ik hard op jacht geweest. Ik heb een enkeling kunnen vangen die iets van hem wist, maar het is allemaal heel vaag, dus ik kan eigenlijk over zijn persoon heel weinig vertellen. Alleen wat hij voor Colá en enkele andere leerlingen in die tijd is geweest. De man die voortdurend attent hun ontwikkeling volgde, in wie ze een soort vraagbaak en gespreksgenoot konden vinden met een verbluffend vermogen om jonge mensen serieus te nemen."

"De Joode heeft blijkbaar vanaf het eerste kattebel- vanaf het eerste kattebel- letje gezien dat Colá een bijzonder iemand was, want de hele collectie brieven van Colá aan hem is bewaard en alles wat De Joode had, is in het Letterkundig Museum, dus alle brieven van Colá en helaas maar een enkele van De Joode, want Colá was niet zo'n bewaarder. Hij heeft op al die reizen van hem en op die honderden adressen alles verloren wat hij nog had. Van Colá's brieven aan De Joode zijn er bijna zeventig bewaard gebleven."

In die tijd schreef Debrot zijn eerste gedichten, waar hij later afstand van neemt. "Ik denk dat iedere dichter dat heeft. Het zijn schooljongensverzen die nog niets te maken hebben met Debrot. Het zijn verzen van iemand die nog bezig is zich te oriënteren via het imiteren van anderen: Hélène Swart, Kloos ook en er zijn wat Gezelleachtige gedichten, die bewondert hij ook."

"Er zijn overigens in die tijd al verhalen, maar helaas is daar maar één ruim fragment van bewaard gebleven. Dat verhaal zou ik erg graag helemaal hebben willen leren kennen en de andere ook die hij in die tijd heeft geschreven, het heet namelijk *Bella, een negerverhaal* en er komen een aantal dingen in voor die in *Mijn zuster de negerin* terugkeren. De figuur van Pedritoe is er in principe al aanwezig en dat gaat terug op Louchi Sanjacobo, een Bonaireaanse opzichter van de plantage van zijn vader."

Oversteegen vindt het niet juist te zeggen, dat Debrot van Louchi de orale verhaalschat te horen heeft gekregen. "Dat klinkt alsof hij de traditionele verhalen heeft doorgekregen, maar Louchi verzon verhalen of vertelde verhalen uit Zuid-Amerika, dat wist Colá zelf niet zeker. Het waren niet de verhalen over Nanzi bij voorbeeld, die weigerde hij te vertellen. Die hoorde Colá weer van zijn *yaya*. Loucho vertelde eigen verhalen."

Utrecht waar Debrot gaat studeren, is van groot belang geweest vooral door de contacten met kunstenaars die hij er opdeed. "Dat ging zeer snel. Hij ontmoette binnen een jaar de schilder Pyke Koch, bij wie hij gaat wonen. Dat is een levenslange vriend gebleven. Dat wil zeggen: er is een onderbreking geweest omdat Pyke Koch wat rare politieke ideeën heeft gehad en in die tijd heben ze geen contact gehad. Door zijn eigen natuur zou je haast zeggen gaat hij geleidelijk aan een aantal mensen ontmoette. Dat zijn bekende Utrechtse kunstenaars en dat zijn er heel veel in die tijd, het is een centrum. Het begint met mensen als Jan Engelman, Marsman. Daar komt dan later weer een aantal andere schrijvers uit het Amsterdamse bij. Dat gebeurt vooral via zijn vriendschap met Charley Toorop, de schilderes. Daardoor leert hij mensen kennen als Ter Braak. Ik zou eigenlijk de hele Nederlandse literatuur van die tijd kunnen opnoemen, dus dat heeft niet zoveel zin. Geleidelijk ontmoet hij een steeds bredere kring van mensen. Je kunt zeggen dat hij zo tegen het eind van de jaren dertig iedereen kent."

ZONDER GESCHRIFTEN

Aan het begin van de jaren dertig heeft Colá Debrot al een bepaalde naam, die eigenlijk heel merkwaardig is. Hij heeft de naam van schrijver, maar hij heeft nog niet echt gepubliceerd. "Dat moet gelegen hebben in de verhalen die hij vertelde. Ik heb anders geen verklaring. Ze schrijven hem allemaal brieven en ze praten over hem als de schrijver Debrot en hij heeft op dat moment nog absoluut niets gepubliceerd voorzover zij konden weten. Er was wel wat, hij had een boekje gepubliceerd, maar dat had hij terug getrokken, dat had hij terug getrokken, en dat had niemand ooit gekend."

Toch was hij van plan schrijver te worden. Oversteegen: "Dat zal hij zich rond zijn zeventiende in ieder geval op zijn laatst hebben bewust gemaakt. Ik denk eigenlijk dat hij op veertienjarige leeftijd, toen hij naar Holland kwam, al iets van het gevoel dat hij ging schrijven, aanwezig moet zijn geweest, maar daar zijn geen

vervolg op pag. 9

Vervolg van pag. 5

documenten van."

Om beroemd te worden? "Nee, hoor. Hij heeft dan ook nooit een stap gedaan om beroemd te worden. Hij had daar misschien wel wat meer voor kunnen doen, nu zou hij allerlei stappen moeten hebben doen, maar hij heeft de dingen die daarvoor nodig zouden zijn, bij voorbeeld ervoor zorgen dat je, als je met een bepaald werk aandacht krijgt, zoals *Mijn zuster de negerin*, in die richting meteen nog vlug wat laat horen. Dat heeft hij juist helemaal nooit gedaan. Nee, hij heeft geschreven naar behoefte."

De tijd voor de publicatie van *Mijn zuster de negerin* en *De Mapen* in *Forum* typeert Oversteegen met: observeren en absorberen en een geweldige behoefte aan het opdoen van ervaringen. Waar deed hij buiten Utrecht en de Nederlandse literaire kringen zijn ervaringen op? "Om te beginnen natuurlijk weer opnieuw op Curaçao. Hij is teruggeweest in '23, '24, ruim driekwart jaar."

Wat leverde dat bezoek hem op in niet-materiële zin? "Dat is een leuke vraag. Dat is een beetje onduidelijk. Hij heeft met heel veel interesse rondgereisd. Hij moet maar de andere eilanden geweest zijn, daarover schrijft hij in zijn brieven aan die leraar De Joode. Daaruit weet ik ook hoe hij het allemaal is geweest. Op een gegeven moment schrijft hij ook: "Als ik terugkom: sensationele verhalen. Enorm veel meegemaakt, dolle toestanden." Dat zou zich afgespeeld hebben op het landhuis Ascencion, dat zijn vader gekocht had en drie jaar heeft bezeten. Dat was net in die tijd en daar heeft Colá die tijd hoofdzakelijk doorgebracht met, ja hij zegt ook studeren, maar vooral ook andere dingen doen. Wat? Vraag het me niet, maar een beetje kun je het wel raden, denk ik."

In 1935 gaat hij weer naar Curaçao, een verdrietig bezoek. "Een van zijn broers, Charlie, is net overleden. Als hij er pas een maand is, overlijdt ook zijn vader. De hele familie is in rouw, iedereen is even somber om hem heen. Hijzelf ook: het heeft hem erg aangegrepen."

Mijn zuster de negerin was toen al verschenen. Werd Colá op Curaçao gevierd als een schrijver die het in Nederland had gemaakt? Oversteegen: "Nee, maar in boekvorm kwam het uit op het ogenblik dat hij al op Curaçao was. Dat is, denk ik onopgemerkt gebleven. Zijn moeder heeft het boek gelezen, maar zijn vader niet. De enige van wie ik de reactie expliciet weet, is zijn moeder. Ze heeft het naar gevondnen. Ze moet ook het gevoel gehad hebben, dat hij op een bepaalde wijze over zijn ouders had geschreven. Ze wist natuurlijk wel dat het geen autobiografisch verhaal was, maar omstandigheden om het kernverhaal waren herkenbare situaties van de familie en dat vond ze niet leuk."

KRISTAL

In de tijd tussen 1935 en 1940 kregen Debrots literaire ideeën vaste vorm. Al eerder zei Oversteegen dat Debrot tegenstellingen wilde samenbrengen. Je kan niet zeggen: tegenstellingen oplossen. "Nee, juist niet. Daar komt dat inmiddels beroemd geworden beeld van het kristal vandaan, de metafoor die hijzelf ontwikkeld heeft. Voor het eerst in een essay in 1942 en later in *Bewolkt bestaan*. Zoals hij het zelf beschrijft: kristal heeft niet de egaliteit, de eenheid van een bol, maar bij het kristal blijven de tegenstellingen van de facetten bestaan. Sterker: ze versterken elkaars schoonheid. Oneindig, zegt hij erzelfs bij. De gedachte dat je tegenstellingen niet moet zien op te heffen, maar zo helder zien te laten uitkomen, dat ze elkaars identiteit versterken, is centraal voor zijn literatuuropvatting in die tijd. Daar gaat hij mee de polemiek in. Hij vindt de posities in die tijd in Nederland te eenzijdig. Hij zegt: niet alleen realistisch, niet alleen metafysisch, maar een vorm van wat hij noemt romantisch-rationalisme, waarbij zowel het realisme van het aardse als het metafysische in één geheel, in één structuur gevangen wordt. Die twee zijn onverbrekelijke samenhangen. Zo ziet hij het hele bestaan."

Het beeld van het kristal heeft hij in Morienval in Frankrijk opgedaan. Een van de meest gelukkige periodes van zijn leven, die volgt op een van de meest ongelukkige periodes. Die snelle wisselingen in zijn leven, die veel vaker voorkomen, hoe ziet Oversteegen dat? Terughoudend: "Die vraag krijgt een beetje medisch karakter en daar loop ik met een wijde boog omheen, vooral omdat ik er met medici over gepraat heb en niemand hetzelfde erover denkt, maar het is wel opvallend, ja."

"Het schijnt dat bij manisch-depressief ingestelde mensen — ik zeg niet: Debrot was manisch-depressief, dat zou weer medisch zijn, maar een tendens is aanwezig en de depressies zijn onontkenbaar — nee, ik laat het bij de constatering dat hij kort na een dal enorm produktief is. Ik probeer dat niet te verklaren. Ik constateer dat een depressie vaak vooraf gegaan wordt door een grote rusteloosheid. Daar zag Estelle het vaak aan: hij is erg rusteloos aan het worden, en dan wist ze dat het riskant werd en hij eigenlijk op moet houden met activiteiten. Als dat niet kon, ging het mis, maar op zo'n depressie volgde heel vaak een artistiek vruchtbare periode."

"Er zijn periodes dat hij heel heftig en intensief aan het werk is. Het is zelfs zo: als hij op het ene gebied hard werkt, dan doet hij het op het andere gebied tegelijkertijd ook. Dat is de fout van velen die zeggen: de staatsman heeft toch de schrijver of de politicus heeft de schrijver ondermijnd, of zijn artsschap maakt het schrijverschap onmogelijk, nee. Als hij intensief leefde, dan leefde hij dat op alle gebieden en dan schreef hij ook intensief. Maar in een depressieve periode kon hij niets meer. Dat zit anders in elkaar dan verschillende domeinen die elkaar zouden afwisselen en bestrijden en zo. Het is eerder een afwisseling van een periode van actie en een periode dat hij zich terugtrok, wat hij meestal deed als hij depressief was. Bij de grote depressie van 1970 was dat onmogelijk, toen is hij ook opgenomen, maar over het algemeen heeft hij zijn depressies overwonnen door zich een tijd in zichzelf terug te trekken."

STRAWBERRY SUNDAE

Inmiddels had hij Estelle Reed, een Amerikaanse danseres leren kennen. Daardoor kwam hij aan het eind van de jaren twintig ook in Amerika terecht, waar hij zich niet gelukkig voelde. Wat stoorde hem in Amerika? "Hij voelde zich eerst heel plezierig. Heel boeiend, heel spannend, iets nieuws meemaken, maar er zit iets in het Amerikaanse temperament waar hij problemen mee had. Hij begreep de agressieve levensvormen niet. Hij kwam terecht in San Francisco en dat Amerika was toen nog wel wat anders dan nu. Hij kreeg er te maken met een levenssfeer die hem niet lag. Hij vond de mensen onwellevend en vaak totaal onbegrijpelijk in hun reacties."

"Er is een leuk voorbeeld van. Op weg naar de dansstudio van Estelle, waar hij lessen in kunstgeschiedenis gaf, kwam hij iedere dag langs een ijstentje, waar hij een *sundae* nam, want daar was hij gek op. Een *strawberry sundae*. Dat had hij wekenlang gedaan en op een gegeven moment dacht hij: iedere keer die *strawberry sundae*, ik moet toch eens iets anders proberen en hij zei tegen die man: *A raspberry sundae*. En die man zei: *What?*" Hij zei meteen: *A strawberry sundae*. Dat begreep hij dus niet, dit soort reactie."

ARMOEDE

Colá Debrot, telg uit een gezin met bezittingen op Bonaire, zelf afgestudeerd jurist, later afgestudeerd medicus, nog later gouverneur. Het is verbazingwekkend te lezen dat hij tientallen jaren in armoede heeft geleefd. "Tja. Hij kon niet met geld omgaan, dus als hij het had, dan was het ook meteen weg. Maar hij heeft ook reëel in armoede geleefd, vanaf het moment dat hij in Europa geen ondersteuning meer van thuis kreeg, dat was vanaf het moment dat hij afstudeerde in '27. Daarna heeft hij nauwelijks meer ondersteuning gehad. Vanaf dat moment moest hij, nadat hij Estelle leerde kennen, leven van het beetje geld dat Estelle met dansen kon verdienen en voor de rest van

..JAAP OVERSTEEGE..

die paar publikaties van na 1935. Dat bewijst trouwens ook al, dat hij schreef wanneer hij wat te schrjven had. Hij heeft nooit voor de kost kunnen schrijven. De enige keer dat hij dat gedaan heeft zijn de paar jaar in Parijs geweest als *copywriter* voor een Engels bureau dat voor Zuidamerikanen werkte. Hij heeft toen hij terug kwam gezegd: "Dat doe ik nooit meer." Hij is er zelf mee gestopt, hij wou niet meer. Hij heeft vooral geld geleend in die periode."

Maar je kan het je toch niet voorstellen: die statige Debrot van latere jaren, dat frêle dametje Estelle, zwervend van kamer naar kamer, nauwelijks meubilair in zo'n kamer, geen inkomen, armoede. "Ja, een heel leven lang, hoor. Eigenlijk voor het eerst een regelmatig inkomen vanaf 1942 toen hij arts werd en dat was een heel mager inkomen, want hij had een volkspraktijk en bracht vaak de consulten niet in rekening, omdat hij in een hele arme wijk woonde. Hij maakte er geen probleem van. Hij heeft er ook nooit over gepraat, dat hebben anderen gesignaleerd. Collegae vonden het curieus. Ik heb het van zijn beste vriend-arts die dat vertelde. Colá had het totale onvermogen om een zakelijke transactie te doen. Hij vroeg ook nooit om geld, hij vergat dat vaak. Het was ook een deel achteloosheid en ook wel maatschappelijke onhandigheid. Dat klinkt gek, he, van een man die gouverneur wordt."

Heeft hij onder de armoede geleden? "Hij heeft er last van gehad. In zijn brieven vraagt hij vaak aan mensen om geld, als hij vond dat mensen wel wat missen konden. Dat lukte ook wel eens. Als er iets erg nodig was, bij voorbeeld de inrichting van zijn praktijk, vroeg hij ook geld te leen. Eronder geleden? Hij vond het lastig. Ik kan niet zeggen dat hij eronder geleden heeft, maar dan moet je één ding niet vergeten: in die tijd ging hij met weinig mensen om die het ruim hadden."

"In de jaren dertig was bijna ieder fatsoenlijk mens arm. Dat is echt geen geromantiseerd verhaaltje, dat is gewoon zo. Schrijvers moesten allemaal een baantje zoeken en de meesten hadden dan toch heel beroerd betaalde baantjes. Ik denk bij voorbeeld aan iemand als Du Perron die een beetje vergelijkbaar leven heeft gehad als Debrot, omdat hij ook van welvarende afkomst is, maar die ook op een gegeven moment zonder geld zit en een hopeloos zoekt naar mogelijkheden om iets te verdienen.

Maar ik denk dat Du Perron erg onder die armoede geleden heeft, vooral omdat hij dat tegenover zijn vrouw een probleem vond. Estelle heeft het geen moment problematisch gevonden, dat zij een tijdjelang het geld in bracht en er eigenlijk nauwelijks meer geld binnen kwam, toen ze ophield met dansen. Dat hebben ze allebei zonder echt veel verdriet laten gebeuren."

"Het is wel zo dat er later een grote angst bij hem komt. wanneer hij het eenmaal wat beter heeft gehad als algemeen vertegenwoordiger en daarna als directeur van het kabinet van de gevolmachtigde minister. Dan heeft hij natuurlijk regelmatig een goed inkomen en hij woont in een mooi huis en zo. En als er op een gegeven moment een risico is dat die situatie zal eindigen, is hij bang. Dat is als het Statuut getekend wordt en hij geen algemeen vertegenwoordiger meer zal zijn en hij niet de nieuwe gevolmachtigde minister gaat worden. Op dat ogenblik zie je dat er een grote angst bij hem komt voor het terugvallen in de armoede."

Het eerste deel van de biografie eindigt in 1948 met het vertrek van Debrot naar Curaçao en het verschijnen van *Bewolkt bestaan*. Ik zeg per ongeluk tegenover Oversteegen, dat hij daar het eerste deel van zijn *roman* mee besluit. Oversteegen reageert enthousiast. "Dat mag je vooral niet weglaten: je zei *roman*. Je hebt het blijkbaar zo gelezen, dat vind ik heel leuk. Dat betekent dat het op een bepaalde wijze leesbaar is geweest, want het is een heel dik boek."

Weer geconcentreerd op Debrot: "Zelf zag hij zijn leven, het hele leven, als een bewolkt bestaan. Maar hij zou nooit aanvaard hebben dat je zou zeggen over hem: dat hele bestaan was bewolkt. Hij zal zelf altijd gezegd hebben, dat het dan niet de moeite waard was geweest. Wanhoop puur is een oninteressant levensgevoel. Wanhoop krijgt pas zijn contouren wanneer het afgezet wordt tegen momenten van wat hij dan noemde verlossing. Dus altijd die combinatie van twee tegengestelden: het een ontleent zijn kracht aan het andere. Wanhoop was voor hem niet alleen een negatief begrip."

Wanhoop kon een tegenpool krijgen in daden? "Een mogelijkheid om te ontsnappen aan de wanhoop is op een gegeven moment inderdaad de daad. Ik denk dat dat te maken heeft met de situatie van na de oorlog en zijn groeiende besef van wat er allemaal te doen viel op de Antillen. Er kan een hele radicale andere koers gekozen worden door maatschappelijk handelen. Dat is een typisch Franse existentialistische gedachtengang, die Debrot voor zichzelf ontwikkeld had en die hij eigenlijk te weinig zag bij iemand als Sartre, over wie hij zegt dat hij de wanhoop te absoluut stelt, terwijl Sartre ook zegt dat in het *engagement*, in de *action* de oplossing ligt. Ik denk dat het bij Debrot het karakter heeft gehad van een toenemende impasse waaruit hij sprong door te gaan handelen. Vlucht en daad tegelijk, dat is het eigenlijk meer."

De biografie is opgedragen aan Jane, de dochter, maar zij gaf er de voorkeur aan niet over haar vader te praten. "Jane heeft na lang nadenken gezegd dat zij haar eigen vorm van verwerken en van herinneren aan haar vader had. Het was een hele hechte band die drie en zij heeft dus gezegd: daarover praten met jou, dat kan ik niet. Dat heb ik aanvaard. Het is zijn dochter, ze is een goede vriendin van ons. Die opdracht werkt een beetje zo: je schrijft zo'n boek met een paar mensen in je hoofd aan wie je sommige dingen wilt meedelen en ik wil haar eigenlijk toch wel eens graag vertellen, zonder dat nou op een sentimentele dag in Colorado te doen, hoezeer ik haar vader bewonder en hoezeer ik van hem houd. Dat krijgt ze dus in een lange brief van me te horen. Er staat ook: Aan Jane Debrot."